

Filantropie a společenská odpovědnost firem ve střední a východní Evropě

 ČESKÁ REPUBLIKA

Úvod

Udržitelný rozvoj vyžaduje spolupráci, rozhodování založené na důkazech a podpůrné prostředí. Vzhledem k mnoha úkolům, před nimiž stojíme, je dnes proto možná více než kdy dříve nezbytné vytvořit co nejlepší podmínky pro růst a udržení angažovanosti dárců z řad právnických i fyzických osob.

V regionu střední a východní Evropy existuje obrovský filantropický potenciál. Průzkum „[Filantropie ve střední a východní Evropě](#)“, provedený v roce 2020 v České republice, na Slovensku, v Polsku a v Maďarsku, jasně ukazuje, že dva ze tří individuálních dárců (65 %) chtějí zvýšit objem svých darů na filantropické účely. Firmy mimoto začínají fungovat odpovědným a udržitelným způsobem, k čemuž je motivují stále uvědomělejší zaměstnanci, investoři a spotřebitelé. Až 39 % Čechů je již ochotno platit více za výrobky a služby nabízené společensky odpovědnými značkami.

Jedno je jisté – jednotlivci i firmy mají stále více prostředků a ochoty účinně podporovat neziskové organizace a veřejnou správu při řešení nejpálčivějších sociálních a environmentálních problémů. Usnadnit jim to je v zájmu nás všech. I malá pomoc tak může mít značný dopad.

Zpráva za Českou republiku, kterou vám dnes předkládáme, je součástí rozsáhlejší studie probíhající v 11 zemích střední a východní Evropy. Naším cílem je určit překážky a potenciální pobídky pro dárcy z řad fyzických i právnických osob a doporučit změny. Věříme, že klíčovými českými aktéry a činiteli s rozhodovací pravomocí poskytneme účinný nástroj, který jim umožní posílit jejich dopadové prostředí a usnadní informovanější, cílenější a účinnější dárcovství.

Metodika

Individuální hloubkové rozhovory, leden–duben 2022.

V úvodní fázi jsme zmapovali české prostředí s cílem určit klíčové hráče reprezentující různá prostředí a názory. K účasti na individuálních hloubkových rozhovorech, které probíhaly online podle strukturovaného scénáře, byli přizváni experti z 16 pečlivě vybraných organizací – většinou zastřešujících organizací pro rodinné firmy, firemních nadací a neziskových organizací, akademických

institucí a národních i mezinárodních organizací podporujících společenskou angažovanost v České republice a v daném regionu. Zpráva byla vyhotovena po důkladné analýze shromážděných názorů a pohledů, s přihlédnutím k hlasům organizací působících v terénu, které zastupují a podporují desítky tisíc soukromých a sociálních subjektů. Jejich seznam naleznete níže.

Účastníci

Asociace společenské odpovědnosti (A-CSR)

Ashoka

Asociace malých a středních podniků (AMSP)

Asociace veřejně prospěšných organizací (AVPO CR)

Czech Invest

EY

Frank Bold

Glopolis

Google

Lidl Česká republika

Nadace Via

Silke Horakova

Skupina ČEZ

Snadnedarcovství

Vodafone

Vysoká škola ekonomická v Praze

Profil země

Česká republika se vyznačuje **dobře rozvinutým sociálním prostředím**, a proto je často prezentována jako vzor pro region střední a východní Evropy. Z výzkumu „[Filantropie ve střední a východní Evropě 2020](#)“ vyplynulo, že ve srovnání s Polskem, Slovenskem a Maďarskem je průměrná hodnota darů nejvyšší právě zde.

V posledních letech význam společenské odpovědnosti v České republice výrazně roste. **Tuto problematiku si uvědomuje a zajímá se o ni stále více lidí.** Sled velkých krizí (covid-19, tornádo na Moravě, válka na Ukrajině) Čechy přesvědčil, že vzájemná podpora a pomoc hrají klíčovou roli. Sociální sektor a veřejná správa by proto měly **o nahromaděný sociální kapitál pečovat** a dále kultivovat ochotu občanů jednat. A to nejen v době krize.

Nárůst angažovanosti se týká zejména **rostoucí skupiny tzv. středních dárců**, tj. mezi jednotlivci, kteří ročně darují 400 až 1 000 eur. Mimo to je patrný v korporátním sektoru. Významný vliv mají rovněž nové předpisy a legislativní požadavky EU, které motivují firmy k tomu, aby jednaly „tady a teď“. V důsledku toho vznikají ve významných společnostech strategie a týmy ESG (Environment, Social a Governance, tedy dopad na životní prostředí, společenská odpovědnost a přístup k řízení). V této oblasti sice stále čeká řada úkolů, avšak mnoho cenných **iniciativ, které již probíhají, si zaslouží ocenění.**

Na vývoj daného prostředí mají značný vliv také sociální organizace. Česká republika se **vyznačuje vysokou roztržštěností sociálního sektoru**, což někdy může vést k přílišné soutěži o pozornost dárců. Velký počet organizací má ovšem i své výhody, neboť usnadňuje výměnu nápadů a vznik pracovních skupin. V následujících letech by se jejich spolupráce měla stát standardní praxí.

Klíčovou oblastí, která se týká všech zúčastněných stran, **je právní a daňové prostředí.** Firmy i široká veřejnost je vnímají jako komplikované. Podnikatelé často nevědí, jak postupovat v souladu s právními předpisy, což s sebou nese další náklady, například v souvislosti se zajištěním odborných poradenských služeb. Vzhledem ke stále poměrně nízké úrovni motivace tato skutečnost mnohé firmy (zejména malé a střední podniky, které nemají vlastní poradce) odrazuje od toho, aby se pustily do společensky odpovědných aktivit.

Zvláštní pozornost je třeba věnovat oblasti **daňových úlev.** Podle současné právní úpravy činí maximální výše všech daňově uznatelných darů 10 % základu daně pro poplatníky daně z příjmů právnických osob a 15 % základu daně pro poplatníky daně z příjmů fyzických osob. Vzhledem k pandemii covidu-19 byl tento limit odpočtu pro zdaňovací období 2020 až 2023 dočasně zvýšen na 30 %. Otázkou však zůstává, co dál – má smysl 30% limit zachovat?

Na rozdíl od několika dalších zemí v regionu střední a východní Evropy nemá Česká republika **žádný mechanismus přerozdělování daňových výnosů** ve prospěch společensky prospěšných organizací podle preferencí daňových poplatníků. Zajímavé je, že řada organizací v České republice má značné pochybnosti o tom, zda by takový mechanismus vůbec fungoval. Mezi potenciální obavy patří nadměrná soutěž o finanční prostředky, nízká motivace k dárcovství z vlastních prostředků a omezení jiných státních programů, například grantů a dotací.

Zásadní ovšem je, že v **České republice byl vytvořen silný sociální kapitál.** Jeho udržení a zároveň vytvoření jednoduchého a efektivního právního prostředí je rovněž podle všeho klíčové pro rozvoj dárcovské angažovanosti a mobilizaci soukromých zdrojů na sociální účely. Věříme, že doporučení uvedená na následujících stránkách, připravená ve spolupráci s organizacemi, které utvářejí české dopadové prostředí, pomohou stanovit priority a nasměrovat další kroky.

Postuláty a doporučení týkající se „měkkých“ opatření

Větší spolupráce zúčastněných stran

Komplexní výzvy, kterým dnes čelíme a kterým budeme čelit i v blízké budoucnosti (změna klimatu, energetická nejistota atd.), nemůže řešit omezená skupina aktérů a nelze je shrnout do omezeného okruhu tematických oblastí. Tyto problémy jsou vzájemně propojeny a týkají se různých úrovní společnosti. Zapotřebí je výměna nápadů a propojování lidí v oblasti dopadů, obojího se nám ovšem stále nedostává. Chybí rovněž spolehlivé a konzistentní zdroje dat. Údaje z daňových přiznání jsou neúplné, stejně jako údaje o veřejných sbírkách.

Doporučení:

Sdílení osvědčených postupů, iniciace spolupráce v rámci odvětví i mezi odvětvími. Vytváření prostoru pro výměnu názorů, podporu spolupráce a sběr spolehlivých údajů. K usnadnění spolupráce i stanovení priorit u opatření napomůže jednotný, komplexní, univerzální a dostupný zdroj znalostí.

Další vzdělávání a školení

Přechod od krizového dárcovství k dárcovství pravidelnému je otázkou vzdělávání. Navzdory rostoucímu zájmu fyzických i právnických osob (zejména jejich představenstvech či správních rad) o tuto problematiku zde není dostatek kvalitních vzdělávacích a školicích příležitostí. Ve firmách, neziskových organizacích a poradenských agenturách je stálý nedostatek zkušených odborníků z praxe. Nedostatek těchto znalostí v organizacích pak má za následek nedostatečnou podporu činitelů s rozhodovací pravomocí.

Doporučení:

Realizace vzdělávacích aktivit souvisejících se sociální angažovaností na všech možných úrovních. Školení pro firmy, neziskové organizace a veřejné instituce. Poskytování vzdělávání v oblasti měkkých dovedností pro práci s různými subjekty a názory apod.

Spojení sociálních a obchodních cílů

Pokud jde o strategie ESG/CSR a týmy, které jsou za ně odpovědné, jsou firmy na různém stupni vývoje. V mnoha případech je jejich schopnost jednat omezena nedostatkem zdrojů a lidí. Navzdory rostoucímu významu ESG a zvyšujícímu se významu role Chief Sustainability Officer (ředitel pro udržitelnost) mnoho společností nadále přistupuje k sociálním cílům nezávisle na svých cílech obchodních. Ve většině případů mají pro každou z těchto kategorií samostatné strategie. Stále chybí strategické přístupy k řešení sociálních problémů a jednotlivé aktivity většinou probíhají až jako reakce na krizi.

Doporučení:

Ve firmách by měl být kladen větší důraz na systémové přístupy. Firmy by měly být podporovány v tom, aby přijímaly přístupy založené na výpočtech dopadů a kvalitativních měřítkách úspěchu. Měly by být posilovány týmy ESG/CSR.

Zaměření na střední dárce a mladší generaci

Segment středních dárců (definovaný jako dárce od 400 do 1 000 eur ročně) roste nejrychleji díky zvyšujícímu se bohatství společnosti, rostoucímu povědomí a potřebě pozitivního dopadu. Mladá generace očekává vysokou míru společenské angažovanosti a cítí potřebu jednat. Jako zaměstnanci se zapojují do dobrovolnictví a ve svých firmách vyhledávají dobrovolnické programy. Jako majitelé firem kladou větší důraz na společenskou odpovědnost a ESG. Jako zákazníci pak častěji očekávají odpovědné aktivity od využívaných značek. To vše vytváří potenciál.

Doporučení:

Zaměření na tyto skupiny, zkoumání jejich motivace, potřeb a problémů a následné řešení. Tvorba nástrojů a kampaní v souladu s jejich způsobem myšlení a jednání. V popularizaci sociální angažovanosti hraje klíčovou roli neustálé zvyšování míry zapojení tohoto segmentu.

Financování sociálních otázek: prostor pro zlepšení

Mezi většími dárce se sice pomalu rozvíjí trend dlouhodobější a méně rozptýlené angažovanosti, avšak možnosti financování systémových problémů jsou stále nedostatečné. Firmy se rozhodují pro vytvoření komplexních strategií ESG, protože je to vyžadováno při získávání tzv. zelených a sociálních dluhopisů nebo účasti ve výběrových řízeních. Přestože dopadoví investoři dávají přednost dopadu před návratností, určitá návratnost je stále nutná. Ve veřejném sektoru není grantová podpora považována za investici. Neziskové organizace pak nediverzifikují své zdroje příjmů, aby snížily provozní riziko.

Doporučení:

Přechod od krátkodobých projektů k dlouhodobým, strategicky orientovaným činnostem. Zavedení měkkých kritérií pro hodnocení iniciativ v procesu udělování grantů a výhod pro účastníky výběrových řízení, kteří podporují sociální a environmentální cíle. Je nutné vytvořit dlouhodobé financování aktérů sociálního sektoru.

Podpora osvědčených postupů a pozitivních narativů

Firmy často zveřejňují své společensky odpovědné aktivity, zatímco fyzické osoby se spíše snaží udržet svou angažovanost v anonymitě, zejména v případě vysokých částek. Zástupci starší generace (i mezi majiteli firem) nejsou vždy přesvědčeni, že tématu společenské odpovědnosti je třeba věnovat pozornost.

Doporučení:

Podpora vzorů mezi firmami a jejich vedoucími pracovníky i fyzickými osobami. K růstu angažovanosti by měly být využívány osvědčené postupy.

Daňové a právní postuláty a doporučení

Vytváření podpůrného prostředí ze strany veřejné správy

Firmy i široká veřejnost vnímají právní a daňové prostředí jako poměrně komplikované. Klíčové je tedy vytvoření příznivého (nebo alespoň nepřekážejícího) právního prostředí pro společenskou angažovanost všech subjektů. Bez něj je budování strategické angažovanosti obtížné, protože dodržování předpisů vyžaduje příliš mnoho času a energie.

Doporučení:

Nezbytným předpokladem pro to, aby zúčastněné strany dokázaly pravidla snadno interpretovat a aby jim právní předpisy nebránily ve zvyšování míry dárcovství, je zjednodušení právní úpravy, vytvoření pobídek a vysvětlení složitějších předpisů.

Daňové úlevy pro dárce

Současné daňové úlevy pro dárce (10 % základu daně pro poplatníky daně z příjmu právnických osob a 15 % základu daně pro poplatníky daně z příjmu fyzických osob) sice nejsou pro fyzické ani právnické osoby dostatečnou pobídkou k tomu, aby s dárcovstvím začaly, rozhodně však podporují dárce k větší aktivitě a k přispívání vyššími částkami. Objevily se rovněž argumenty pro zachování aktuálně dočasně zvýšeného limitu daňového odpočtu (30 %) a odečítání darů přímo z daně, nikoliv z daňového základu (současný mechanismus je pro veřejnost méně transparentní).

Doporučení:

Pomocí finanční analýzy je nutné ověřit, zda zavedení zvýšeného limitu daňového odpočtu přispělo k nárůstu výše darů; pokud ano, je třeba zvážit jeho zachování jako nového normálu. Mechanismus by měl být rovněž dále zjednodušen.

DPH a věcné dary

Společnosti poskytující podporu formou věcných darů (zboží) musejí obecně, až na jednu výjimku, odvádět z dodaného zboží DPH. Mnohé se snaží zmírnit zátěž DPH tím, že dary vůbec neregistrují nebo uplatňují uměle snížené, či dokonce fiktivní ceny (např. 1 euro za darovaný počítač). Některé společnosti o povinnosti odvádět DPH ani nevědí a poté, co se o ní dozvědí od nevládních organizací, od podpory ustoupí.

Doporučení:

Je třeba vytvořit více výjimek z obecného pravidla, nejlépe v souladu se sociální a environmentální strategií státu. V současné době se jediná relevantní výjimka z DPH týká dodání zboží uznaným humanitárním a charitativním organizacím, které toto zboží následně vyváží mimo EU (např. na Ukrajinu) v rámci své humanitární, charitativní nebo vzdělávací činnosti.

DPH a služby pro bono

Podobně jako u věcných darů je i u služeb pro bono nutné odvádět DPH. Finanční správa v této souvislosti mimo jiné argumentuje tím, že dané předpisy musejí být v souladu s právem Evropské unie. Právo EU však podle všeho umožňuje v tomto ohledu národní výjimky, navíc zkušenosti z jiných trhů (PL) ukazují, že praxe se skutečně může lišit.

Doporučení:

České právní předpisy je nutné upravit tak, aby služby pro bono zvýhodňovaly z hlediska DPH. Dále je třeba šířit osvětu a znalosti o tom, jak lze služby pro bono z hlediska DPH poskytovat co nejefektivněji.

Veřejné sbírky

Mnoho organizací považuje české předpisy týkající se veřejných sbírek za komplikované, byrokratické a nejednoznačné. Z těchto důvodů se často zdráhají veřejně sbírky organizovat a realizovat. Jasná nejsou ani pravidla pro online fundraising, který se řídí stejným zákonem jako veřejné sbírky. Tato sféra je tedy považována za jednu z oblastí pro možné zlepšení.

Doporučení:

V krátkodobém horizontu mohou být stávající platformy veřejných sbírek využívány třetími stranami. Dlouhodobým řešením by bylo zavedení legislativních úprav, jejichž cílem by bylo najít novou rovnováhu mezi ochranou veřejnosti před podvodnými sbírkami a službou oprávněným společenským zájmům prostřednictvím zjednodušení, odbyrokratizování a podpory dárcovství.

Dobrovolnictví zaměstnanců

V souvislosti s dobrovolnickou činností vykonávanou zaměstnanci poukázali zaměstnavatelé na řadu problematických otázek, mimo jiné na to, že příslušný právní rámec je nedostatečný a vyžaduje úpravu.

Doporučení:

Legislativní úpravy jsou nezbytné pro vytvoření nových příležitostí pro dobrovolnickou činnost zaměstnanců v rámci pracovního poměru, nejen mimo něj. Dobrovolnická činnost by například mohla být při splnění určitých podmínek (např. dohoda mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem) považována za výkon práce dle pracovní smlouvy.

Sociální podnikání

Pro podnikatele představuje založení a provozování sociálního podniku složitý, časově náročný a komplikovaný proces. Sociální podniky mohou mít různou právní formu: může se jednat o organizace neziskové (např. spolky, obecně prospěšné společnosti, nadace nebo nadační fondy) nebo ziskové (např. společnosti s ručením omezeným nebo družstva). Zařazení mezi sociální podniky ovšem samo o sobě nepřináší žádné daňové ani jiné právní výhody. Podnikatelé proto sociální podnikání nepovažují za zvláště výhodné či přínosné.

Doporučení:

K širšímu využívání sociálního podnikání by mohlo přispět sblížení institutů sociálního podniku a daňově zvýhodněného veřejně prospěšného poplatníka.

Filantropie a společenská odpovědnost firem ve střední a východní Evropě

ČESKÁ REPUBLIKA

27. června 2022

ISBN: 978-83-958580-6-2

© Social Impact Alliance for Central & Eastern Europe®

Grafická úprava: TAILORS Group

Překlad: Channel Crossings

Studii realizovala organizace Social Impact Alliance for Central & Eastern Europe® – nezávislý apolitický think-tank – s finanční podporou organizace Google.org. Neocenitelnou podporu pro bono poskytly advokátní kancelář Dentons Praha a Asociace společenské odpovědnosti (A-CSR).

Údaje obsažené v této zprávě můžete využívat pro své vlastní účely, vždy ovšem prosím uvádějte zdroj. Děkujeme.